

अन्धं तमः प्रविशन्ति येऽविद्यामुपासते ।

ततो भूय-इव ते तमो यऽउ विद्यायां रताः ॥ १२ ॥

ये तु कर्मनिष्ठाः कर्म कुर्वन्त एव जिज्ञीविषन्ति तान्प्रत्युच्यते । विद्याविद्ययोः समुच्चिचीषया प्रत्येकं निन्दोच्यते । विद्याया अन्या अविद्या कर्म । ये जना अविद्यामग्निहोत्रादिलक्षणां केवलामुपासते स्वर्गार्थानि कर्माणि केवलमनुतिष्ठन्ति ते अन्धमदर्शनात्मकं तमोऽज्ञानं प्रविशन्ति संसारपरम्परामनुभवन्तीत्यर्थः । ततस्तस्मादन्धात्मकात्तमसो भूय-इव बद्धतरमेव तमः ते प्रविशन्ति ये उ ये पुनर्विद्यायामात्मज्ञाने देवताज्ञाने एव रताः कर्माणि ह्रिवा कर्माकरणे प्रत्यवायोत्पत्त्या-न्तःकरणाश्रुद्धभावेन ज्ञानानुदयादिति भावः ॥ १२ ॥

अन्यदेवाद्भुविद्याया अन्यदाद्भुरविद्यायाः ।

इति श्रुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचचक्षिरे ॥ १३ ॥

तयोः फलभेदमाह । विद्याया आत्मज्ञानस्य फलमन्यदेवाद्भुरमृतवृषम् अविद्यायाः कर्मणश्च फलं पितृलोकवृषमन्यदेवाद्भुः धीराः कर्मणा पितृलोको विद्यया देवलोक इति श्रुतेः । ये धीरा धीमन्तः आचार्याः नोऽस्मभ्यं ज्ञानं कर्म च विचचक्षिरे व्याचष्टुः तदुक्तम् इत्येवं धीराणां वचः श्रुश्रुम श्रुतवन्तः ॥ १३ ॥

विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदोभयं सह ।

अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययामृतमश्नुते ॥ १४ ॥

समुच्चयमाह । विद्यां देवताज्ञानमविद्यां कर्म च तदुभयं विद्याविद्यावृषं द्वयं यः सह वेद एकीकृत्य वेद एकेन पुरुषेणानुष्ठेयं ज्ञानाति कर्मकाण्डं ज्ञानकाण्डस्य गुणभूतमित्यर्थः । सोऽविद्ययाग्निहोत्रादिकर्मणा मृत्युं स्वाभाविककर्मज्ञानं मृत्युशब्दवाच्यं तीर्त्वात्तार्यान्तःश्रुद्धा कृतकृत्यो भूवा विद्यया देवताज्ञानेनामृतं देवतात्मभावमश्नुते प्राप्नोति तद्वामृतमुच्यते यदेवतात्मगमननिति श्रुतेः ॥ १४ ॥

वायुरनिलममृतमथेदं भस्मान्तं शरीरम् ।

ओ३म् क्रतो स्मर क्लिबे स्मर कृतं स्मर ॥ १५ ॥